

Тубальцева І. С.,

магістрант ПВНЗ «Київського університету культури»;

Науковий керівник: Сорока І. І., кандидат мистецтвознавства, старший викладач ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ

СИМВОЛІЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО ТЕАТРУ

Розглядаючи символізм, як один з найбільших напрямів у мистецтві (в літературі, музиці і живопису), доречно розпочати з історії цієї течії модернізму, що виникла у Франції в 70-х рр. XIX ст., а в українській літературі поширилася на початку XX ст. Основною рисою символізму є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Символ (від грецьк. – знак, прикмета, ознака) – форма виразу і передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи та дії, що виступають як знаки цього змісту [7; с. 578].

Поетична першість кінця XIX - початку XX ст., яка до цього належала англійцям та німцям поступово переходить до французів і знайомить нас з такими поетами як Ш. Бодлер, П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме, які через деякий час стануть не тільки французькою літературною епохою, а й епохою світової літератури. І станеться це саме завдяки символізму, яскравими представниками якого вони стануть.

Теоретичне обґрунтування „символізму” дав французький поет Жан Мореас в однойменному маніфесті – „Le Symbolisme,„ опублікованому 18 вересня 1886 року. „Назва, яку ми пропонуємо, – символізм – єдина, що придатна для нової школи, лише вона передає без викривлення творчий дух сучасного мистецтва”, найголовнішою ознакою якого є „прихована близькість до первісних ідей”. [8] На жаль повністю цей маніфест ще не було перекладено, але можна виділити кілька положень, які Мореас вважав фундаментальними в поезії символізму. Наприклад митець-символіст має змальовувати не предмет, а ефект, який той створює; поет – зображає не об’єкт, а свої враження і почуття, викликані ним. Це також стверджував французький поет Шарль Бодлер: „...тільки з допомогою символізму можливо відобразити реальність в мистецтві, ...символи відображають стан душі і покликані втілювати світ ідей” [5; с. 128]. З Шарля Бодлера і починається історія символізму, а саме з виходу в світ його збірки „Квіти зла” у 1857 році.

Характерними ознаками символізму поетів „нової хвилі” є песимізм, туга, відчай, марення, галюцинації, апокаліптичні передбачення, які відображаються у віршах поетів такими образами, як вітер, корабель, волосся, меч, вогонь, зірки, море, дерева, хвороби та інше... У своїх духовних переживаннях, шукаючи „вічну істину”, символісти використовували такі художні засоби, як

символіка, мелодійність, натяк, складний метафоризм, багатозначність слів, абстрагованість образів тощо. Усе це зумовлювало високий ступінь умовності символістських творів» [6; с. 114-115].

За словами М. Новікової та І. Шама художній символ – це естетичний ідеал, „який набув найбільш адекватної форми свого вираження” [4; с. 40]. Безумовно, він пов’язаний з образом, але „категорія „символ” указує на вихід образу за власні межі, на наявність якогось значення, нерозривно злитого з образом, але не ідентичного йому” [4; с. 41].

У роботі М. Бердяєва „Ідея” він зазначає, що „Символ – є зв’язок між двома світами, знак іншого світу в цьому світі” [1; с. 272], а „культура так само символічна, як і культ, що її породив і передав їй свій символізм. У культурі, осягається не пізнання, а символи пізнання, не краса, а символи краси, не любов, а символи любові, не поєднання людей, а символи поєднання, не влада над природою, а символи влади” [1; с. 288].

Містика, таємничість, мрії та видіння із реалій навколишнього світу, активно використовувалася класиками світової літератури для своєї творчості саме тому, що людині завжди було складно визначити, що в його житті справжнє, а що помилкове. Наприклад в своїй п’єсі „Синій птах” М. Метерлінг одухотворяє навколишній світ людини для того, щоб вона (людина) могла поглянути на цей світ по-іншому і зрозуміти який цей світ дивовижний, і як сама людина його руйнує, як жорстоко людина поводить себе зі своїми сусідами, нерозуміючи цінність любові і доброти. „Людина – найвище божество”, – ці слова неодноразово повторюються у творі, і вона повинна після себе залишити слід на Землі. М. Метерлінк належав до загально визнаних експериментаторів і вважався засновником символістського театру. Він є найвидатнішим драматургом Бельгії, якого ще за життя називали „бельгійським Шекспіром”.

Символізм не міг не захопити під сферу свого впливу театр. У символічному театрі дія не зводиться до послідовної зміни фактів. У дії є загадковий виворіт, звернений до несвідомого. Театр символізму проявляє стійкий інтерес до вулиці, до нічних розваг, до народних ремесел. Саме в цьому і постає цінність театрального символізму.

Символізм, який увійшов в мистецькі кола багатьох країн, зробив величезний вплив на світове мистецтво. Він відбив страх рухатись вперед світом, в якому не було місця духовним ідеалам минулого. Поезія французького символізму вплинула і на розвиток української літератури. Певний час український символізм йшов повільно до свого формування. Але, відстоюючи право митця на свободу, українські символисти не відмовлялися від громадських обов’язків літератури. Українські символисти прагнули самовизначення і визнання. Великий вплив на український символізм мали духовно-культурний розвиток, національні традиції та національний фактор. Осередком символістської поезії в Україні у 1918 році стає „Біла Студія”, до якої увійшли Я. Савченко, О. Слісаренко, П. Савченко, М. Семенко, В. Кобилянський і П. Тичина. Того ж року був виданий «Літературно-

критичний альманах», в якому друкувалися твори названих поетів. Специфіку творчості українських символістів визначає поєднання принципів Краси і Правди. Також впливами символізму позначена й рання театральна творчість Леся Курбаса і його Молодого Театру. Молодий театр проіснував недовго, лише два роки (1917-1919), але цих років вистачило, аби Молодий театр зчинив справжню революцію у театральному світі молодої України. Вони оголосили війну художній безхребетності, театральній рутині і штампам. Вистава «Цар Едіп» (Софокл), в постановці Леся Курбаса, де він сам зіграв головну роль, стала розкриттям найголовнішої проблеми українців того часу: самостійного обрання своєї майбутньої долі, боротьби з самим собою і своїми слабкостями і страхами. Ще на початку творчого шляху Курбас з усіх українських авторів виділив Лесю Українку і Олександра Олеся.

Вони стають яскравими представників символізму і нової української драматургії а разом з ними і В. Винниченко. Драматичні твори О. Олеся можна поділити на дві групи, одна з яких присвячена інтимним почуттям людини (коханню, зраді, ревності, помсті) а інша відносинам між людиною та суспільством (особистістю та натовпом, талантом та публікою). Що ж стосується В. Винниченко, на нашу думку, краще ніж це зробив І. Франко складно описати творчість цієї людини. „І відкіля ти такий узявся? Серед млявої тонко артистичної та малосилої або ординарно шаблонної та безталанної генерації сучасних українських письменників виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє крізь сито, а валить валом як саме життя, в суміш українське, московське, калічене й чисте, як срібло, що не має меж своїй обсервації і границь своїй пластичній творчості” [7; с. 348].

Особливістю творчої манери Лесі Українки стає символ. У її творах велике місце займає поетична символіка, пристрасне бажання розкрити те, чого нема. Вивчаючи символізм в творчості Лесі Українки багато уваги приділяють наявності значення кольору-символу та його еволюціонування в залежності від контексту. Чи випадково поетеса використовує у своїй поезії, найчастіше ніж інші, чорний, червоний і золотий (рідше білий) кольори? Кольори міняються і переходять від одного відтінку до іншого, все це свідчить про глибоку емоційність, поетичний код творів Лесі Українки, який можна розшифрувати тільки при уважному прочитанні кожного рядка. На думку О. Лосєва метафору читач і так зрозуміє, а символ викликає асоціації: „І, якщо метафора є ... дійсність, а тип цю дійсність адекватно відображає і тому узагальнює, то символ в прямому сенсі взагалі не говорить ні про яку дійсність, а лише натякає на неї, тільки створює умови для її розуміння” [3; с. 158].

Окреме місце в творчості Лесі Українки займають образи-символи дерев. Звернувшись до фольклору рідного краю українська письменниця написала вершину своєї драматичної майстерності „Лісову пісню”, де відображена вся краса предковичного лісу на Волині з галявинами, березами і дубами, що втілюють в собі образи життя, сили, долі, предків. Адже дерева складаються з

трьох сфер: стовбур (символізує земне життя людей), коріння (підземний, потойбічний світ) та верхів'я (духовний світ богів). Взагалі образ природи в „Лісовій пісні” грає важливу художню функцію – це душевні поривання ідеалу краси і гармонії, душевна наснага.

Драматизм і трагедія героїв Лесі Українки полягає в тому, що лише внаслідок усвідомлення дій, спрямованих на обстоювання своїх ідеалів вони зазнають справжніх страждань. Втрата державності, духовне поневолення народу – ось головна трагедія України. У зображенні боротьби трудящих проти самодержавства поетеса використовує такі яскраві образи-символи як вогонь, червоні квіти, пожежу...

Хоча драматичні твори Лесі Українки не були заборонені, як твори В. Винниченка, і вона завжди була шанованою авторкою, завдяки творчості якої українська література зайняла одну з найвищих позицій у світовій культурі, а про українців і Україну заговорили у всьому світі, незважаючи на постійну присутність в репертуарі українських театрів, її драматургія так і не знайшла адекватного сценічного втілення. І не можна збуватися цього питання увагами про те, що писала вона свої твори, не сподіваючись їх на сцені побачити, що не боліла її думка про невикористаність всіх можливостей поширити їх серед публіки. Хоч і далеко стояла поетка від театру, а проте мріяла вона іноді про сценічне втілення своїх п'єс.

Проблема, на наш погляд, полягає в тому, на той час, коли йшли перші постановки драм Лесі Українки, не існувало на сцені ніяких систем, крім Станіславського, а ця система вимагає від актора одного способу гри - перевтілення в образ. Але в образи Лесі Українки неможливо і непотрібно перевтілюватись, бо вони не є життєподібні, вони наскрізь умовні і схематичні. Хіба що в балеті можливість передачі образів втілювалась більш-менш яскраво. Але й там знаходились недовіра і підозра, наприклад, занадто національній музиці. Щоб зрозуміти твори Лесі Українки, які спонукають боротися за Україну, за її незалежність, за право бути українкою – не треба мати філософський погляд на речі або знати історичну епоху – треба просто жити і бути людиною.

Сисок використаних джерел:

1. Бердяев Н. Русская идея / Николай Бердяев. – Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2008. – 318 с.
2. Р. Задеснянський. Творчість Лесі Українки. – В-во «Українська критична думка», «Logos» GmbH, Buchdruckerei und Verlag, München 19, Bothmerstr., 14, 1965. – 174 с.
3. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. – М.: Искусство. – 1986. – 367 с.
4. Новикова М. А., Шама И. Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале „Вечеров на хуторе близ Диканьки”

Н. В. Гоголя и их английских переводов): Учебное пособие. – Запорожье: СП «Верже», 1996. – 172 с.

5. Нольман М. Л. Шарль Бодлер: Судьба. Эстетика. Стиль. – М.: Худож. лит., 1979. – 316 с.

6. Скуратівський В. Символізм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). — Київ: Абрис, 2002. — 742 с.

7. Франко Іван. Новини нашої літератури // Винниченко Володимир. Раб краси: Оповідання, повість, щоденникові записи.— К., 1993.

8. URL: <http://www.berlol.net/chrono/chr1886a.htm>

Федорчук Д.О.,

студент I курсу факультету менеджменту і бізнесу ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»;

Науковий керівник: Калініна Л.А., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри культурології ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв

АЛЬТЕРНАТИВНІ, ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ, НЕЗАЛЕЖНІ ТЕАТРИ В УКРАЇНІ

Театральні культурні практики ХХІ століття в Україні. зазнають значних змін. З'являються альтернативні, експериментальні, незалежні театри, які є рушійною силою розвитку нових сучасних театральних напрямів і форм.

У багатьох країнах світу національні, державні і міські театри складають невеликий відсоток, а більшість складають незалежні альтернативні театри, які мають безліч можливостей для роботи і мають різні форми підтримки та фінансування.

Академічні театри уже давно перестали бути єдиними закладами, які пропонують глядачам театральне мистецтво. Поряд з ними активно розвиваються так звані альтернативні, незалежні театри – колективи, об'єднання людей, яких згуртувала любов до мистецтва та експериментальні пошуки нових сценічних форм.

Слід зазначити, що незалежні альтернативні театри є активними учасниками сучасного культурного життя, на відміну від державних та